

Gadās arī tā

James Herriot

It Shouldn't Happen to a Vet

Džeimss Heriots

Gadās arī tā

No angļu valodas tulkojusi
Helma Lapiņa

821.111-94
He 685

James Herriot
IT SHOULDN'T HAPPEN TO A VET

Copyright © James Herriot Partnership 1972

Vāka dizaina autore Gunta Plotka

Vāka dizainam izmantoti attēli no
www.storyblocks.com un www.istockphoto.com

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Tulkojums latviešu valodā, Helma Lapiņa, 1993

© Literārā apdare, mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā,
Apgāds Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-0-9329-6

Edijam Streitonam –
ar pateicību un mīlestību

1

Skaidri redzēju, ka misters Hendšovs netic nevienam vārdam, ko saku. Viņš noraudzījās uz savu govi, un lūpas viņam bija stūrgalvīgi cieši sakniebtas.

– Lauzts iegurnis? Jūs cenšaties man iegalvot, ka šī nekad vairs neceļšoties? Paskatiet vien, kā viņa gremol Teikšu jums vienu, jaunais cilvēk: ja mans tētuks būtu dzīvs, viņš to govi uzceltu viens divi.

Es nu biju nostrādājis par veterinārārstu jau veselu gadu un šo to iemācījies. Arī to, ka fermerus, it īpaši Deilas ļaudis Jorkšīrā, pārliecināt nav viegli.

Un tā tētuka pieminēšana. Misteram Hendšovam plecos bija pāri par piecdesmit, un kaut kas viņa neloķāmajā ticībā nelaiķa tēva gudrībai mani aizkustināja. Tomēr es būtu gluži labi varējis bez tā iztikt.

Tas tikai vēl mani lieki kaitināja šai gadījumā, kas man bez visa tā sagādāja pietiekami daudz raižu. Govs, kura neparko neceļas kājās, satrauc veterinārārstu tik nepatīkami kā reti kas cits. Nezinātājam var likties dīvaini, ka nav iespējams piecelt kājās dzīvnieku, kas no pamatkaites acīm redzami izārstēts, tomēr dažkārt mēdz notikt arī tā. Un var droši sacīt, ka gulošai piena govij, kas vispār neceļas kājās, vairs nav nākotnes.

Viss sākās no tā brīža, kad mans šefs Zigfrīds Farnons, kam piederēja prakse mazajā Deilas tirgus pilsētiņā

Deroubijā, atsūtīja mani šurp pie govs, kam bija piemeties piena drudzis. Šis pēkšņais kalcija deficīts piemeklē augstazīgas govis tūliņ pēc atnešanās un izraisa nespēku, ko nomaina koma. Kad ieraudzīju mistera Hendšova govi izstiepušos nekustīgi guļam, pirmajā brīdī man vajadzēja cieši ieskatīties, vai tikai tā jau nav pagalam.

Es tomēr cēlu ārā savas kalcija pudeles priecīgā pārliecībā, jo man šā gada laikā bija laimējies pieredzēt, ka mēs beidzot spējam uzvarēt cīņā ar līdz šim liktenīgo kaiti. Pirmie mēģinājumi to pieveikt bija sākušies pirms daudziem gadiem ar tesmeņa piepumpēšanu, un es vēl joprojām šai nolūkā vadāju līdz nelielu ierīci (fermeri paši izmantoja velosipēda pumpi), taču kopš kalcija terapijas atklāšanas varējām lepoties ar lēti iemantojamu slavu, kad dažu minūšu laikā paglābām govi no drošas nāves. Gudrības tur vajadzēja gaužām maz, bet efekts bija iespaidīgs.

Pēc tam, kad biju govij ievadījis divas pudeles kalcija – vienu vēnā, otru zem ādas – un misters Hendšovs to bija palīdzējis apvelt uz krūtīm, atlabšana bija skaidri redzama; govs palūkojās visapkārt, pagrozīja galvu, it kā brīnīdamās, kur gan šinīs pēdējās pāris stundās atradusies. Nešaubījos – ja vien man būtu laiks kādu brīdi ilgāk pakavēties, es redzētu govi pieceļamies. Bet mani gaidīja darbi citās vietās.

– Ja viņa līdz pusdienām nav kājās, piezvaniet, – es sacīju, bet tā bija tīrā formalitāte. Jutos pārliecināts, ka man šeit vairs nebūs jāatgriežas.

Kad fermeris pusdienlaikā piezvanīja, lai pateiktu, ka govs joprojām guļ un neceļas, es neuztraucos. Dažreiz vajadzīga vēl pudele kalcija, un viss būs kārtībā. Aizbraucu un iešļircināju vēl vienu devu.

Sevišķi neuztraucos arī nākamajā dienā, kad uzziņāju, ka govs vēl arvien nav kājās, bet misters Hendšovs, stāvēdams blakus govij, rokas dziļi kabatās sabāzis, plecus uzrāvis, bija dziļi vīlies, redzot, ka maniem pūliņiem nav panākumu.

– Nu gan būtu laiks tai vecai slieties augšā. Tāda gulēšana viņai par labu nenāk. Jūs taču noteikti varat kaut ko līdzēt. Šorīt viņai salēju ausī veselu pudeli ūdens, bet arī tas viņu nepiecēla.

– Ko jūs izdarījāt?

– Ielēju ausī aukstu ūdeni. Mans tētuks tā cēla govis kājās, un viņš nu gan prata apieties ar lopiem.

– Nešaubos, ka prata, – es nopietni atteicu, – tomēr man liekas, ka injekcijas šim nolūkam ir piemērotāks līdzeklis.

Fermeris drūmi noskatījās, kā es ielaidu vēl vienas pudeles tiesu kalcija govij zem ādas. Viņa acīs šī procedūra burvības spēku bija zaudējusi.

Nolicis injekcijas adatu, es, no visas sirds pūlēdamies runāt mundri, sacīju: – Nav iemesla raizēties, dažkārt viņas tiešām dienu vai divas paliek guļam, redzēsiet, ka rītrītā būs kājās.

Tālrūnis iezvanījās pirms brokastīm, un, tikko izdzirdu mistera Hendšova balsi, kuņģis man krampjaini sarāvās. Balss skanēja ļoti drūmi. – Tā nu ir – nekādu pārmaiņu. Guļ un ēd pilnām mutēm, bet ij negrasās slieties kājās. Ko jūs tagad domājat darīt?

Tiešām – ko darīt? Par to prātoju, braukdams uz fermu. Govs nu gulēja jau četrdesmit astoņas stundas, un tas man nepavisam nepatika.

Fermeris tūliņ metās uzbrukumā: – Mans tētuks allažiņ sacīja: ja govš šitentā izdarās, tad viņai astē tārps. Viņš mācīja, ka jānocērt astes gals, un tad viss būs kārtībā.

Man sašļuka dūša. Šo teiksmu jau biju dzirdējis. Vislaunākais tas, ka zemnieki, kas vēl joprojām paļāvās uz šo māņticības palieku, ņēmās iegalvot, ka tā noteikti palīdzot, un tiešām – brūcei cirtuma vietā skaroties pie zemes, dažāda laba niķīga govš gribot negribot pieslējās kājās.

– Nekādi tārpi astē nemēdz būt, mister Hendšov, – es sacīju. – Un vai jums pašam nešķiet, ka ir nežēlīgi nocirst govij asti? Man gadījās dzirdēt, ka viņnedēļ RSPCA¹ vienu vīru par tādu darbu saukusi tiesas priekšā.

Fermeris samiedza šauras acis. Skaidrs – viņš nodomāja, ka esmu to pats nupat sagudrojis.

– Nu labi, labi – ja to jūs negribat darīt, ko tad, sasođīts, jūs pasāksiet? Kaut kā mums tā govš kājās jādadū.

Es dziļi ievilku elpu. – Piena drudzi viņa noteikti ir pārvarējusi, jo labi ēd un izskatās pavisam apmierināta. Piecelties viņai neļauj viegla pēcdzemdību parēze. Kalciju vairs nav jēgas dot. Iešļircināšu stimulatoru. – Pats ne par grasi neticēju stimulatora injekcijas iedarbībai, bet nevarēju stāvēt, nekā nedarot. Tvēros pie salmiņa.

Pagriezios, lai ietu, kad mister Hendšovs man uzsauca: – Hei, mister, atminos, ka tētuks vēl kaut ko mēdza darīt. Ieļaut govij ausī. Tādā modē viņš daudzas govis uzcēla. Man pašam nav nekāda spēcīgā balss. Kā būtu, ja nobrēktos jūs?

¹ Karaliskā apvienība cīņā pret cietsirdīgu izturēšanos pret dzīvniekiem.

Man vairs nebija tiesību uz pašcienu. Piegāju pie gotenes un saņēmu to aiz auss. Pievilcis pilnas plaušas ar gaisu, pieliecos un ielaidu mežonīgu blāvienu spalvainajās dzīlēs. Govs uz mirkli pārstāja kustināt žokļus, neizpratnē paskatījās uz mani, taču tad novērsa acis un mierīgi turpināja gremot.

– Atvēlēsim viņai vēl vienu dienu, – vārgi noteicu, – un, ja viņa arī rīt vēl nesliesies, lūkosim viņu piecelt. Vai varēsiet sarunāt kādus kaimiņus palīgā?

Apbraukādams todien citus klientus, iekšķīgi visu laiku pārdzīvoju smago neveiksmi. Sasodīta būšana! Kāds nelabais to govi piekalis pie zemes! Un ko es vēl būtu varējis izdarīt? Ritēja 1938. gads, un manas iespējas bija visai ierobežotas. Arī tagad, trīsdesmit gadus vēlāk, govīs pēc pārcesta piena drudža dažkārt neceļas kājās, bet veterinārārstiem ir daudz pamatīgāks bruņojums, lai pret to cīnītos, ja kalcijs nelīdz. Piemēram, lieliskā Begšova vinča, kas ieskauj iegurni un ļoti dabīgā veidā uzceļ dzīvnieku stāvus; ir fosfora injekcijas, pat elektrošoka aparāts, kas, pielikts pie muguras, dažu labu laisku gulētāju tā satramda, ka tā, aizvainojumā iebaudāmās, lēkšus pielec kājās.

Kā jau biju domājis, nākamajā dienā nekas nebija mainījies, un, kad izkāpu no mašīnas, mistera Hendšova pagalmā mani ielēca viņa kaimiņu pulks. Visi bija īstā svētku noskaņojumā – smaidīja un drošā pašpārliecībā deva padomus, ar kuriem fermeri nekad neskopojas, kad runa ir par kaimiņu lopiņiem.

Kamēr pūlējāties pabāzt govij apakšā tukšus maisus, netrūka ne smieklu, ne zobgalību, ne gudru ieteikumu, kuros es pūlējos neklausīties. Kad beidzot visi salikām

spēkus kopā, mums izdevās govi piecelt; iznākums mani nepārsteidza: govys ļengani karājās, kājas tai šūpojās virs zemes, bet saimnieks, pret sienu atspiedies, vēroja mūs un ar katru mirkli kļuva drūmāks.

Pūzdami elsdami mēs nolaidām nekustīgo nastu atpakaļ zemē, un visi raudzījās uz mani, gaidīdami, ko iesākšu tālāk. Es izmisīgi centos jel kaut ko izdomāt, kad misters Hendšovs no jauna sāka pūst veco stabulīti: – Mans tētuks mēdza teikt, ka svešs suns ikkatru govi spējot piecelt kājās.

Fermeru pulciņā tūliņ sākās atzinīga murdoņa un tika piedāvāti suņi. Es gan mēģināju iebilst, ka pietiktu ar vienu suni, bet mana autoritāte bija diltin sadilusi, un ikviens laikam pa varītēm kāroja nodemonstrēt sava suņa spējas govju piecelšanā. Pēkšņi visi aizrautīgi metās katrs uz savām mājām, pat ciema bodnieks maksimālā ātrumā aizminās ar divriteni, lai atvestu savu borderterjeru. Jau pēc dažām minūtēm kūti ņudzēt ņudzēja ņurdoši, zobus atiezuši kranči, bet govys par tiem nelikās ne zinis, vienīgi biedējot padraudēja ar ragiem, ja kāds piegāja par tuvu.

Kulminācijas brīdis pienāca tad, kad mājās atgriezās mistera Hendšova paša suns, kas ganībās bija palīdzējis savākt aitas vienkop. Tas bija kārns, daudz pieredzējis šunelis ar zibenīgu reakciju, turklāt viegli saniknojams. Kājas stīvi celdams, spalvu sabozis, tas iesoļoja kūti, vienā pārsteigtā skatienā ietvēra viņa teritorijā ieklidušos svešiniekus un klusēdams, bet drausmīgi pārskaities metās uzbrukumā.

Pēc pāris sekundēm gāja vaļā lieliskākais suņu kauktiņš, kādu jebkad biju pieredzējis; es atkāpos malā un

jutos pilnīgi lieks. Fermeru uzkliedzieni pārtrumpoja negantās rejas un ņurdienus. Viens bezbailīgs fermeris metās ņudzeklīm vidū, un, kad izkūlās no tā, sīks šunelis stingrā apņēmībā turējās, iekodies tam zābaka papēdī. Mistērs Renoldss no Kloverhīlas berza starp diviem īsiem sprunguļiem govš asti un nemitīgi mudināja: – Celies! Celies! – Kamēr es bezpalīdzīgi tajā visā noskatījos, kāds nepazīstams vīrs mani paraustīja aiz piedurknes un čukstēja: – Vai esat provējis dot tējkaroti Džeiza līdzekļa¹ pintē ieskābuša alus – ik pa divām stundām?

Man šķita, ka nupat visi melnās maģijas spēki pasprukuši brīvē un grasās mani nogremdēt un ka mani vārgie zināšanu krājumi nespēs uzcelt aizsprostu pret šiem paliem. Nezinu, kā es vispārējā kņadā sadzirdēju vieglu iecīkstēšanos, – iespējams, tāpēc, ka biju noliecies pie mīstera Renoldsa, cenšdamies viņu pārliecināt, lai atsakās no govš astes berzēšanas. Taču tai mirklī govš mazliet sagrozījās, un tad to izdzirdēju. Iecīkstējās iegurnī.

Pagāja labs brīdis, iekams man izdevās tikt pie vārda, – manu klātbūtni, liekas, visi bija aizmirsuši. Taču kaušļi pēdīgi tika izšķirti, un vīri arī vairs nebļautījās, mīstērs Renoldss atļaidās no govš astes, un skatuve atkal piederēja man.

Uzrunāju mīstēru Hendšovu: – Vai jūs, lūdzu, varētu atnest spaini karsta ūdens, ziepes un divieli?

Viņš negribīgi aizslāja, kaut ko murdēdams, it kā izrādīdams, ka no mana jaunā pasākuma nekā liela negaida. Manas akcijas bija noslīdējušas pavisam zemu.

¹ *Jeyes Fluid* – dezinfekcijas līdzeklis, nav paredzēts iekšķīgai lietošanai, agrāk ticis izmantots arī ārstniecībā.

Novilku žaketi, saziepēju delmu un, iebāzis roku govij taisnajā zarnā, taustījos, līdz atradu cieto kaunuma kaulu. Sataustīju to caur taisnās zarnas sienu un tad paskatījos uz savu auditoriju. – Diviem no jums jāsaņem stilbu augšdaļa un, saudzīgi šūpojot, jāpakustina govns no vienas puses uz otru.

Kā tad – atkal; nebija vairs nekādu šaubu. Es tagad tiklab dzirdēju, kā sajutu – vaļīga kustība un tikko jaušams troksnis, gandrīz nīrkstoņa.

Piecēlos un nomazgāju rokas. – Tā, nu es zinu, kas jūsu govij vainas, – laužts iegurnis. Droši vien pirmajā naktī, kad viņa piena drudža laikā sāka grīloties. Manuprāt, bojāti arī nervi. Bīstos, ka stāvoklis ir bezcerīgs. – Kaut arī biju spiests paziņot ļaunu vēsti, tomēr jutos atvieglots, ka beidzot varēju pateikt kaut ko konkrētu.

Misters Hendšovs neizpratnē mani uzlūkoja. – Bezcerīgs? Ko tas nozīmē?

– Tā nu diemžēl ir, – es atteicu. – Jums atliek vienīgi nogādāt viņu miesniekam. Paralizētas pakājkājas. Viņa nekad vairs kājās neuzcelsies.

Šis nu bija brīdis, kad misters Hendšovs pārspēja pats sevi, teikdams garu runu. Viņš nekļuva negants vai rupjš, bet ļoti nepārprotami uzskaitīja manus trūkumus un atkal gaudās par traģisko faktu, ka nav vairs tētuka, kas visu izdarītu viens divi. Pārējie fermeri, sastājušies apkārt ciešā lokā, skatījās runātājā platām acīm un no sirds izbaudīja katru vārdu.

Kad viss bija pateikts, es posos projām. Man tur vairs nebija ko darīt, gan jau galu galā misters Hendšovs sapratīs, ka man taisnība. Laiks to pierādīs.

Nākamajā rītā pamostoties man uzreiz bija prātā tā gov. Nelaimīgs iznākums; tomēr zināmu mierinājumu man sagādāja apziņa, ka vairs nav jāšaubās. Zināju, kas govij kait. Zināju, ka cerību nav. Tātad jāliekas mierā.

Jutos pārsteigts, kad jau no paša rīta izdzirdu tālrūni mistera Hendšova balsi. Biju domājis – paies divas trīs dienas, pirms viņš atskārtīs, ka viņam nav bijusi taisnība.

– Vai misters Heriots? Nu labrīt, labrītiņ. Piezvanīju, tikai lai pateiktu, ka gov ir kājās un jūtas pavisam labi.

Es sagrābu klausuli cieši abās rokās. – Ko? Ko jūs teicāt?

– Teicu, ka gov ir kājās. Šorīt satiku viņu pastaigājamies pa kūti. Vesela kā rutks. Varētu domāt, ka viņai nekad nekas nav kaitējis. – Brītiņu klusējis, viņš turpināja – svinīgi kā skolotājs, kas rāj skolnieku: – Bet jūs stāvējāt pie viņas un, man acīs skatīdamies, sacijāt, ka viņa nekad vairs necelšoties.

– Bet... bet...

– Ahā! Nu jūs brīnāties, kā es to panācu? Nu, reku, atcerējos vēl vienu sava tētuka gudrību. Aizgāju pie miesnieka, dabūju tikko nokautas aitas ādu un uzklāju to gotenei uz muguras. Un šī bija kājās, kā likts. Jums jāatbrauc paskatīties. Bija gan mans tētuks gudrs vīrs.

Es kā akls ietenterēju ēdamistabā. Par to man vajadzēja apspriesties ar šefu. Zigfrīds torīt bija uzcelts no miega pulksten trijos, lai saņemtu teļu, un izskatījās krietni vecāks par saviem mazliet vairāk nekā trīsdesmit gadiem. Viņš klusēdams beidza ēst brokastis, tad atstūma šķīvi un ielēja sev vēl tasi kafijas.

– Šoreiz jums nav veicies, Džeims. Skat, vecum vecā metode ar aitādu! Re, cik jocīgi, jūs nu esat Deilā jau vairāk nekā gadu, un šis numurs jums vēl nekad nebija patrāpījies. Laikam sāk iet ārā no modes, bet ziniet – sava gudrība tur tomēr ir. Varat pats iedomāties, ka tādā svaigā aitādā uzkrājies liels karstums, iznāk tāda kā sautējoša komprese govij uz muguras; pēc brīža viņai tā sāk nepatikt, un, ja viņa gulējusi aiz tīra laiskuma, tad jāslien vien kājās, lai tiktu no tās vaļā.

– Bet, sasodīts, kā tad ar laužto iegurni? Kad es jums saku – lūzuma vietā kauli krakšķēja un kustējās.

– Jā gan, Džeims, jūs neesat pirmais, kas uz to iekrīt. Iegurņa saites pirmās pāris dienas pēc atnešanās vēl nav nostiprinājušās, tāpēc rodas šāds efekts.

– Ak, Dievs... – es ievaidējos, blenzdams galdautā.
– Kādas nejēdzības es tai mājā esmu sastrādājis!

– Tā nemaz nav. – Zigfrīds aizkūpināja cigareti un omulīgi atlaidās krēslā. – Tā slinkā govs droši vien pati jau bija izlēmusi, ka būs jāslienas augšā, kad vecais Hendšovs uzmeta tai uz muguras aitādu. To pašu viņa būtu varējusi izdarīt arī pēc kādas no jūsu injekcijām, un tad visi nopelni tiktu jums. Vai atceraties, ko jums sacīju, kad tikko sākāt strādāt? Robeža, kas šķir jūsu lieliskā veterinārārsta reputāciju no iespaida, ka esat pēdīgais muļķis, ir gandrīz nemanāma. Tādi piedzīvojumi bijuši mums visiem. Nedomājiet vairs par to, Džeims!

Bet nedomāt nebija viegli. Tā govs kļuva slavena visā apkārtnē. Mistars Hendšovs to lepni rādīja pastniekam un policistam, labības tirgotājiem, kravas mašīnu šoferiem, mākslīgo mēslu firmu aģentiem un Lauksaimniecības ministrijas ierēdņiem, un tie visi, priecīgi smaidīdami,

man to atstāstīja. Misters Hendšovs savu sakāmo skandēja ar neapprakstāmu uzvaras prieku: – Šeku, šī ir tā govys, par kuru misters Heriots sacīja, ka tā nekad vairs kājās nepiecelšoties.

Es skaidri zināju, ka fermeris to nedara aiz ļaunprātības. Viņš bija guvis virsroku pār visgudru zaļknābi lopu dakteri, un neviens nedrīkstēja viņam pārnest, ka viņš grib mazliet padižoties. Un tai govij es nudien izdarīju labu – proti, krietni paildzināju viņas mūžu, jo misters Hendšovs ļāva viņai nodzīvot vēl ilgi pāri produktīvajam periodam, turēja viņu izrādīšanai. Kad govys jau sen vairs nedeva pienu vairāk par pāris galoniem dienā, tā joprojām omulīgi ganījās ceļmalas ganībās.

Šai govij bija viens ērmoti izliekts rags, un tā bija viegli sazīmējama. Es bieži vien apturēju mašīnu un pār žogu domīgi noraudzījos uz govī, kam biju pareģojis nekad vairs nepiecelties kājās.